

- И. А. Коробейников. – Москва : ПЕРСЭ, 2002. – 192 с.
4. Крысько, В. Г. Социальная психология : учеб. для студ. высш. учеб. заведений / В. Г. Крысько. – М.: Изд-во ВЛАДОС-ПРЕСС, 2002. – 448 с.
  5. Крысько, В. Г. Социальная психология: словарь-справочник / В. Г. Крысько. – Мн.: Харвест, 2004. – 688 с.
  6. Никончук, А. С. Социальная адаптация и социализация личности в контексте социально-педагогической работы: [социальное воспитание. Семья – важнейший институт социализации] // Сац. – пед. работа. – 2005. – № 3. – С. 11–18.
  7. Шипицына, Л. М. Развитие навыков общения у детей с умеренной и тяжелой умственной отсталостью / Л. М. Шипицына. – СПб.: Союз, 2004. – 336 с.

УДК 94(476)

НАВУКОВАЯ ДЗЕЙНАСЦЬ Я. А. НАРКЕВІЧА-ЁДКІ

Субоцін А.А., ст. выкл.

Віцебскі дзяржаўны тэхналагічны ўніверсітэт,

г. Віцебск, Рэспубліка Беларусь

Рэферат. У артыкуле разглядаецца жыццёвы шлях і навуковыя дасягненні адной з ключавых асоб беларускай навукі Я. А. Наркевіча-Ёдкі, указваецца, які ўнёсак зрабіў гэты дзеяч у развіццё сусветнай навукі, і якія асновы былі закладзены ім для сучасных даследаванняў у сферы медыцыны, фізікі і метэаралогіі.

Ключавыя словы: навуковая дзейнасць, Беларусь, гісторыя навукі, электраграфія, метэраэлогія, вынаходніцтва.

Апошнім часам у Беларусі актывізаваліся даследаванні гісторыі нашай навукі. Вядзецца настойлівы пошук імёнаў незаслужана забытых землякоў. Адкрыцці бываюць самыя нечаканыя. Што, напрыклад, гаворыць сённяшняму чытачу гэтае імя – Якуб Антонавіч Наркевіч-Ёдка? А яно ж было добра вядома ў канцы XIX стагоддзя як у Беларусі, так і за яе межамі – у Пецярбурзе, Берліне, Вене, Парыжы, Рыме. Пры жыцці гэтаму чалавеку былі нададзены высокія званні, тытулы і ўзнагароды. А ў 1896 г. ў Парыжы была нават выдадзена кніга пра жыццё і дзейнасць Я. А. Наркевіча-Ёдкі. Рэдкая газета ў тыя часы не змяшчала пра яго рэпартажу, артыкула ці хаця б кароткага паведамлення. Я. А. Наркевіч-Ёдка – адзін з самых яркіх прадстаўнікоў навуковай думкі дарэвалюцыйнай Беларусі.

Яго навуковыя інтарэсы ахоплівалі галіны фізікі, медыцыны, прыродазнаўства. Высокая агульная культура і сур'ёзная ўсебаковая адукацыя дазволілі Я. А. Наркевічу-Ёдку весці самыя рознабаковыя даследаванні, у тым ліку і гуманітарныя. З вялікім поспехам ён, напрыклад, чытаў лекцыі па этнаграфіі ў Венскім прыродазнаўча-гістарычным музеі.

Мэтай дадзенага артыкула – ахарактарызаваць асаблівасці навуковай дзейнасці Я. А. Наркевіча-Ёдкі, вызначыўшы яго ўнёсак у развіццё сусветнай навукі.

Бацька Якуба Антонавіча, Антон Ануфрыевіч Наркевіч-Ёдка, уладальнік маёнтка Наднёман, што на Міншчыне, – належыў да старажытнага шляхецкага роду герба Ліс. Датай нараджэння Якуба лічыцца 27 снежня 1847 г. Самім лёсам яму было вызначана забеспечанае жыццё заможнага памешчыка, падобнае жыццю дзесяткаў іншых землеўласнікаў Мінскай губерні. Аднак фарміравалі асобу Якуба і змалку трывожлілі душу іншыя захапленні. Яго таленавітую натуру, якая склалася ў акружэнні наднёманскай прыроды, вабілі навука і мастацтва [1, с. 306].

Пачатковую адукацыю Якуб атрымаў дома. Вучылі яго запрошаныя на дом настаўнікі, а таксама маці Анэля Якаўлеўна Эстка, якая была чалавекам усебакова развітым і адукаваным. У сваіх захапленнях яна аддавала павагу музыцы. Гэта аказала ўплыў на развіццё сына. Іграць на фартэпіяна Якуб пачаў яшчэ ў маленстве.

На пачатку 60-х гадоў Якуба аддалі ў Мінскую губернскую гімназію, поўны курс якой ён закончыў у 1865 годзе. Пасля заканчэння гімназіі Якуб праявіў свае здольнасці як кампазітар і знаўца музыкі. Далейшую адукацыю Якуб атрымлівае за мяжой ў вышэйшых навучальных установах, дзе ён спецыялізуецца ў галіне фізікі, прыродазнаўства і медыцыны. Па некаторых звестках нават вучыўся ў Парыжскай кансерваторыі. Даваў прыватныя канцэрты.

У 1872 годзе, пасля вяртання з замяжы на радзіму, з'явілася жаданне прысвяціць сябе навучы. Свае даследаванні прысвяціў вырашэнню наспелых прыкладных задач. Пачаў з таго, што авалодаў прыёмам і лячэння людзей, а таксама жывёл. Наркевіч-Ёдка ўжываў перадавыя на той час прыёмы, выкарыстоўваў вакцыны, сывараткі. У сваім маёнтку ён арганізаваў санаторый «Над-Нёман». Распрацаваў методыку лячэння нервова хворых электрычным токам (электратэрапія), выкарыстоўваў кумысалачэнне, святлолячэнне, гімнастыку, мясцовыя мінеральныя воды [3, с. 123].

Галоўным дасягненнем вучонага стала прапанаванае ім выкарыстанне электрографіі ў якасці аб'ектыўнага метаду дыягностыкі фізіялагічнага і нават псіхалагічнага стану чалавека, выяўлення тэндэнцый да яго змен. З дапамогай электрографіі ў наш час правяраецца псіхалагічная сумяшчальнасць удзельнікаў доўгачасовых экспедыцый, у тым ліку касмічных, падводных. Ёсць усе падставы лічыць, што «дэтэктар хлусні» заснаваны на прынцыпах рэгістрацыі фізіялагічных паказчыкаў стану чалавека, якія некалі прапанаваў Я. А. Наркевіч-Ёдка. За электрографічныя распрацоўкі ён быў залічаны членам-супрацоўнікам імператарскага інстытута эксперыментальнай медыцыны ў Санкт-Пецярбургу, атрымаў вядомасць за мяжой.

Я. А. Наркевіч-Ёдка меў грунтоўную медыцынскую адукацыю і практыку. Як сведчаць мясцовыя жыхары, у сваім маёнтку ён вылечваў цяжкіх, нярэдка безнадзейных хворых, прапагандаваў процідыфтэрыійныя прышчэпкі, якія ўваходзілі тады ў жыццё, адкрыў у Слуцку і Пясочным аптэкі. Ён актыўна ўдзельнічаў у шэрагу з'ездаў расійскіх прыродазнаўцаў і ўрачоў, узначальваў мясцовае таварыства цвярозасці.

У маёнтку Антонова (сёння веска Сінячова ў Капыльскім раёне) пабудоваў метэаралагічную станцыю, якую пазней перанёс у палац бацькі у Над-Нёман, дзе стала пасяліўся з сям'ёй.

Свае шматлікія даследы Якуб праводзіў пры дапамозе сканструяваных розных крыніц пастаяннага і пераменнага току, лейдінскага слоіка, шпулі Румкарфа і іншых прыстасаванняў.

Я. А. Наркевіч-Ёдка шляхам доўгага і ўсебаковага вывучэння электрычных з'яў прыйшоў да высновы, што электрычнасць падпарадкоўваецца агульным законам фізікі, што яна, як гук і святло, распаўсюджваецца хвалеподобнымі ваганнямі. І гэта ў той час, калі многія вядомыя вучоныя не разумелі фізічнага сэнсу ўраўненняў Максвела [1, 307].

Ужо ў 1890 г. Я. А. Наркевіч-Ёдка ўжыў для рэгістрацыі навальнічных разрадаў свайго роду «радыёпрыёмнік». Прыбор, галоўнай часткай якога служыла тэлефонная трубка, дазваляў рэгістраваць электрычныя разрады ў атмасферы на адлегласці да 100 км. Так, Наркевіч-Ёдка раней Папова паказаў магчымасць рэгістрацыі навальнічных разрадаў. Праз сістэму маланкаадводаў вёў барацьбу з градам, чым садзенічаў ахове палёў. За заслугі ў галіне метэаралогіі ў 1890 г. ён узнагароджаны срэбраным медалём Рускага географічнага таварыства.

Вынікі даследаванняў па электрографіі былі выкладзены Я. А. Наркевічам-Ёдкам у 1892 г. камісіі спецыялістаў Пецярбургскага інстытута эксперыментальнай медыцыны, членам-супрацоўнікам якога ён быў, а затым на канферэнцыі па электрографіі і электрофізіялогіі ў Пецярбургскім універсітэце. У 1893 г. з адкрыццём нашага суайчынніка былі азнаёмыя вядучыя навуковыя цэнтры Заходняй Еўропы – Берлін, Вена, Парыж, Прага, Фларэнцыя, дзе Я. А. Наркевіч-Ёдка прачытаў лекцыі і прадэманстраваў цыкл фотаздымкаў «электрычных іскраў і хвалеподобных ваганняў у розных моманты праяўлення іх у прыродзе і ў чалавечым арганізме».

Памёр Наркевіч-Ёдка ў Вене ў час паездкі з паведамленнямі пра вынікі навуковых даследаванняў. Пахаваны ў сваім маёнтку [3, с. 124].

Ёсць цікавы дакумент, які пацвярджае прыярытэт Я. А. Наркевіча-Ёдка ў вынаходніцтве бяздротавай перадачы сігналаў. Гэта пратакол паседжання Французскага фізічнага таварыства ў Парыжы, якое адбылося ў снежні 1898 г. У ім азначаецца, што «О. Лоджу належыць першая ідэя тэлеграфіі без дротаў, калі мы не жадаем дайсці да Наркевіча-Ёдка, ... які двума-трыма гадамі раней выканаў у Вене вельмі цікавыя перадачы са шпуляй Румкарфа (праўда можа быць, без выразнага ўсведамлення ролі электромагнітных хваляў у гэтых даследах)» [2, с. 15].

Такім чынам, Я. А. Наркевіч-Ёдка зрабіў значны ўнёсак у развіццё сусветнай навукі, фактычна яго можна лічыць адным з пачынальнікам сучасных накірункаў даследаванняў у сферы медыцы, фізікі і метэаралогіі. Таксама вынікі яго даследаванняў сталі часткай нашага штодзённага жыцця і актыўна прымяняюцца, напрыклад, пры лячэнні хранічных

захворванняў. Далейшае даследаванне яго навукойвай дзейнасці дазволіць узнавіць гэта імя не толькі ў супольнасці беларускіх навукоўцаў, але і ў цэлым у міжнароднай даследчыцкай супольнасці. Азнямленне з біяграфіяй Я. А. Накевіча-Ёдкі пашырыць веды па такіх накірунках, як гісторыя Беларусі, гісторыя навукі і тэхнікі, значна узбагаціць веды па дакладных навуках, што можа быць закладзена ў аснову міждысцыплінарнасці працэсу выкладання вучэбных прадметаў у тэхнічных вышэйшых навучальных установах.

Спіс выкарыстанай літаратуры

1. Асветнікі зямлі Беларускай : энцыклапедычны даведнік. – Мінск : Беларуская энцыклапедыя, 2001. – 496 с.
2. Березкина, Н., Гапоненко, О. Яков Оттонович Наркевич-Иодко (1847–1905). Биобиблиографический указатель / Н. Березкина. — Минск : Белорусская наука, 2010. – 240 с.
3. Киселев, В. Н. Парадоксы «электрического человека»: жизнь и деятельность белорусского ученого Якова Оттоновича Наркевича-Иодко / В. Н. Киселёв. – Минск : Белорусская наука, 2007. – 316.

УДК 37.01; 172

СОВРЕМЕННАЯ ПАРАДИГМА НРАВСТВЕННОГО ВОСПИТАНИЯ

Уткевич О.И., к.филол.н., доц.

Витебский государственный технологический университет,

г. Витебск, Республика Беларусь

Реферат. В статье рассматривается современная парадигма нравственного воспитания. Утверждается, что во многих отношениях она совпадает с традиционной парадигмой, которая имеет пролонгированное временное значение. Однако есть и существенные различия, связанные с изменившимися реалиями современного мира, с формированием информационного общества, виртуального пространства реализации медийной личности.

Ключевые слова: воспитание, информационно-медийная личность, интегративно-синкретический тип мышления, парадигма, традиция.

Само слово «парадигма» древнегреческого происхождения. На русский язык его приблизительно можно перевести как «пример, образец». В настоящее время под парадигмой понимается теория или модель постановки проблемы, принятая в качестве образца ее разрешения. Очевидно, что применительно к проблеме нравственного воспитания образцы ее решения трудно считать теорией. Люди всегда понимали важность нравственного воспитания, находили способы и формулировали правила этого процесса, даже не называя все это наукой, а считая насущной жизненной необходимостью.

Предварительно необходимо отметить, что современная парадигма нравственного воспитания во многих отношениях совпадает с той парадигмой, которая имеет пролонгированное временное значение. Все дело в том, что представители старшего поколения во все времена полагают, что молодежь в нравственном отношении хуже, чем их предки. Об этом свидетельствуют высказывания древних мудрецов и надписи на обломках глиняной посуды времен древнего Вавилона. Следовательно, важнейшим принципом в рамках традиционной парадигмы являлся принцип преемственности, гласящий, что молодежь всегда будет расти высокоморальной, если будет следовать, опираться на те нравственные основы поведения, которые были присущи их предкам. Мы не будем останавливаться на вопросе о том, насколько данные утверждения о нравственном падении молодежи адекватны реальному положению дел. Для нас более важным является вопрос о том, отличается ли в качественном отношении современная парадигма модели нравственного поведения от традиционных представлений об этом поведении.

На наш взгляд, такие отличия действительно существуют, причем они носят качественный характер. Для белорусов традиционная нравственность находится в пространстве христианства. Во-первых, в рамках традиционного общества люди привыкли к тому, что для достижения необходимых результатов человеку необходимо приложить достаточно большие усилия. Необходимость и обязательность, непреложность таких